

A destacar

Museus en línia:

**L'accés públic a la documentació dels museus de Catalunya
Patrimoni oral**

Museus en línia: **L'accés públic a la documentació** **dels museus de Catalunya**

Eulàlia Jardí, Montserrat Perramon i Albert Sierra

Direcció General del Patrimoni Cultural

Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya

Des d'aquesta tardor ja es pot consultar la segona versió del web *Museus en línia* (www.museusenlinia.gencat.cat), creat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, que possibilita l'accés a una part important de la documentació dels objectes dels museus catalans.

Museus en línia té com a objectiu posar a l'abast del públic la informació que han anat generant els museus en la seva tasca de documentació, de conservació i d'investigació al llarg de la seva existència. Aquesta informació, multiforme i heterogènia, que fins fa poc no podia ser consultada si no era en el mateix museu, o en el millor dels casos, en publicacions impreses, ha vist ampliades les seves possibilitats de difusió amb la presència a Internet.

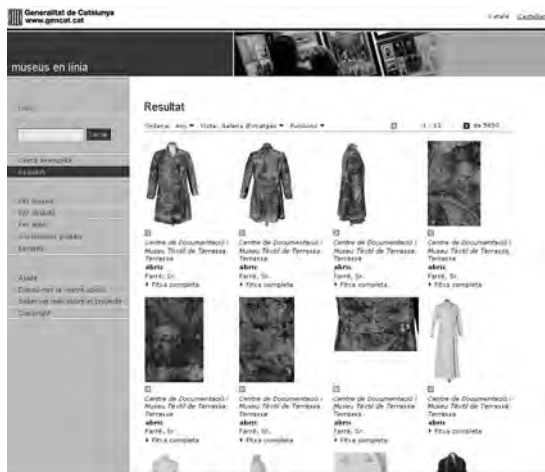
El procés de transformació pel que fa al tractament unitari de la documentació dels museus catalans s'inicià l'any 1992 amb la creació del programa informàtic DAC (*Documentació Assistida de Col·leccions*) fruit de l'acord entre la Generalitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. Els canvis dràstics i a un ritme vertiginós que es produïren en el terreny de les tecnologies de la informació en poc més de deu anys portà a l'adopció, l'any 2004, d'un nou programa (*MuseumPlus*) que ha suposat una notable millora en molt aspectes, tant pel que fa al funcionament dels museus mateixos com per als objectius de documentació que el Departament de Cultura té marcats per la Llei de museus de 1990.

Així doncs, el nou programa permet, d'una banda, que els museus puguin gestionar altres tasques que els són pròpies

a banda de la documentació dels objectes (restauracions, préstecs, exposicions, administració, etc.) i, de l'altra, facilita la reunió de la documentació dels objectes dels museus en aquesta base de dades centralitzada, administrada pel Departament de Cultura, a partir de la qual es genera la informació que apareix a *Museus en línia*. Les dades dels objectes són, per tant, les que proporciona cada museu.

La primera versió de *Museus en línia*, que va ser publicada a Internet l'estiu de 2008, serví per avaluar les funcionalitats del programa i la resposta del públic. El procés de treball que seguí a continuació consistí a ampliar-ne les prestacions i augmentar el volum d'informació a mesura que s'hi afegien nous museus, així com en l'estudi i l'anàlisi d'altres bases de dades en línia de les mateixes característiques. La segona versió, un any després, incorpora novetats tant en les cerques com en els continguts, afavorint l'objectiu final de possibilitar l'existència i l'accés a una base única dels catàlegs de les diferents col·leccions, al mateix temps que obre una via cap a un treball conjunt entre els museus i el Departament de Cultura amb la creació d'un grup de treball que ha d'avançar en la sistematització i depuració de les dades i en la preparació de noves funcionalitats del web.

En aquests moments a *Museus en línia* s'hi pot trobar la informació sobre més de 230.000 objectes de 42 museus. La resta de museus registrats, fins a arribar a un total de 107, han lliurat les seves dades, que s'estan preparant per ser publicades progressivament. En aquesta fase participen

bàsicament museus de ciències humanes, no s'inclouen encara els de ciències naturals però sí objectes de ciències naturals d'alguns museus pluridisciplinaris.

Museus en línia permet la cerca simple, per la qual admet text, dates i operadors booleans i interroga sobre el total dels camps. També poden fer-se cerques definides per museu, per autor i per tipus d'objecte així com cerques avançades per diferents criteris combinats:

- Museu
- Tipologia de l'objecte
- Nom i títol
- Autor
- Datacions
- Tema i iconografia
- Tècnica i materials
- Lloc de procedència
- Cerca de paraules clau a tot el text

Els resultats apareixen en forma de galeria d'imatges o de llistat i es poden ordenar per autor, data, títol o nom de l'objecte.

La informació disponible per a cada objecte és:

- Imatge
- Nom de l'objecte/Nom científic
- Autor/Autoritat emissora

- Títol/Nominal/Marca/Element
- Datació
- Any final
- Material/Tècnica
- Dimensions
- Lloc de procedència/Seca
- Ingrés
- Número de registre
- Museu
- Jaciment/Hàbitat
- Descripció
- Bibliografia

Tota la interfície està disponible en tres idiomes: català, castellà i anglès.

Museus en línia permet també als museus crear col·leccions digitals específiques sobre els seus fons, o temàtiques amb fons provinents de diferents institucions.

La versió actual del programa obre noves possibilitats per a la investigació i la utilització educativa del coneixement sobre els objectes dels museus catalans i és un primer pas important en l'accessibilitat d'aquesta informació. L'obertura del programa a l'aportació dels usuaris i a l'intercanvi de dades entre institucions i entre investigadors és el proper repte a afrontar.

Patrimoni oral

Mercè Maure

El marc institucional internacional

L'any 2001 la UNESCO va publicar la primera llista d'*Obres mestres del patrimoni oral i intangible de la humanitat*, i complementava d'aquesta manera la tasca de preservació patrimonial dels béns culturals materials i naturals. L'any 2008 es publicà la *Llista representativa del patrimoni cultural immaterial de la humanitat*, integrada en principi pels 90 elements que la UNESCO considerà obres mestres del patrimoni oral i intangible els anys 2001, 2003 i 2005.

Amb la publicació d'aquesta llista, la institució dona rang de patrimoni de la humanitat a aquelles manifestacions culturals efímeres, immaterials, intangibles, que es duen a terme en diverses comunitats. De ben segur, el fet de formar part del patrimoni de la humanitat afavoreix la continuïtat d'activitats ben variades: pràctiques artesanals com la tècnica del treball amb fusta dels zafimariny a Madagascar, festes com la Patum de Berga, espectacles com el teatre de titelles Wayang a Indonèsia, danses, música, narracions orals, etc.

Tal com llegim al seu web,¹ la UNESCO defineix i caracteritza el patrimoni cultural immaterial de la manera següent:

Según la Convención para la Salvaguardia del Patrimonio Cultural Inmaterial, el Patrimonio Cultural Inmaterial (PCI) —el patrimonio vivo— es el crisol de nuestra diversidad cultural y su conservación, una garantía de creatividad permanente.

La Convención afirma que el PCI se manifiesta, en particular, en los ámbitos siguientes:

- Tradiciones y expresiones orales, incluido el idioma como vehículo del patrimonio cultural inmaterial;

- Artes del espectáculo (como la música tradicional, la danza y el teatro);
 - Usos sociales, rituales y actos festivos;
 - Conocimientos y usos relacionados con la naturaleza y el universo;
- Técnicas artesanales tradicionales.

La Convención de 2003 define el PCI más concretamente como los usos, representaciones, expresiones, conocimientos y técnicas que las comunidades, los grupos y, en algunos casos, los individuos reconozcan como parte integrante de su patrimonio cultural.

La definición señala igualmente que el PCI, cuya salvaguardia pretende la Convención:

- se transmite de generación en generación;
- es recreado constantemente por las comunidades y grupos en función de su entorno, su interacción con la naturaleza y su historia;
- infunde a las comunidades y los grupos un sentimiento de identidad y de continuidad;
- promueve el respeto de la diversidad cultural y la creatividad humana;
- es compatible con los instrumentos internacionales de derechos humanos existentes;
- cumple los imperativos de respeto mutuo entre comunidades, grupos e individuos y de desarrollo sostenible.

El PCI es tradicional sin dejar de estar vivo. Se recrea constantemente y su transmisión se realiza principalmente por vía oral. Es difícil emplear el término 'auténtico' en relación con el PCI; algunos expertos previenen contra su empleo en relación con el patrimonio vivo.

El depositario de este patrimonio es la mente humana, siendo el cuerpo humano el principal instrumento para su ejecución o —literalmente— encarnación. Con frecuencia se comparten el conocimiento y las técnicas dentro de una comunidad, e igualmente las manifestaciones del PCI se llevan a cabo, a menudo, de forma colectiva.

Muchos elementos del PCI están amenazados debido a los efectos de la globalización, las políticas homogeneizantes, y la falta de medios, de valorización y de entendimiento que — todo ello junto — conduce al deterioro de las funciones y los valores de estos elementos y a la falta de interés hacia ellos entre las nuevas generaciones.

La Convención habla de comunidades y de grupos depositarios de la tra-

1. UNESCO, *Unesco.org* [en línia]. (París: UNESCO, 1995-2008), actualitzat 23/03/2009) [Consulta: 15/08/2009]. «What is intangible heritage» <<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00002>>.

dición, pero no los especifica. Una y otra vez los expertos gubernamentales que preparaban el anteproyecto de la Convención insistían en que estas comunidades están abiertas, en que pueden ser dominantes o no dominantes, en que no están necesariamente unidas a territorios específicos y en que una persona puede muy bien pertenecer comunidades diferentes o pasar de una comunidad a otra.

La Convención, al establecer la Lista Representativa, introduce la idea de «representatividad». «Representativa» puede significar tanto representativa de la creatividad de la humanidad, como del patrimonio cultural de los Estados, o de las comunidades depositarias de las tradiciones en cuestión.

Queden clares, doncs, les característiques del patrimoni immaterial que la UNESCO considera que s'ha de preservar; i es dedueix que una part del patrimoni cultural immaterial no aconsegueix les condicions que marca la institució.

Com veurem en aquest article, fa gairebé dos segles que hom és conscient de l'existència de canvis socials que amenacen la pervivència d'activitats i productes culturals i de la necessitat de preservar-los. Els criteris de selecció dels elements patrimonials que cal conservar han variat, depenent de qui i quan els validés, però han exclòs per qüestions ideològiques una part d'allò que podríem anomenar *patrimoni*.

D'una manera paral·lela, l'estudi del folklore canvia la perspectiva des de la qual es mirava (o es mira) el patrimoni oral. El punt de vista dels folkloristes i etnòlegs contemporanis té en compte no només la producció tradicional, popular, sinó que entén el folklore com un procés de comunicació interactiva situada en el terreny de les col·lectivitats.² És a dir, es considera un tipus especial de comunicació els productes de la qual evolucionen tant en els temes com en les formes, que transcedeix l'àmbit de la comunitat i que manté la seva funció de superar una dificultat o un conflicte.

Llegint com encapçala Carme Oriol el seu article «La expresión de la identidad nacional a través de los chistes»³ podem sospitar que folklore i patrimoni immaterial no són ben bé la mateixa cosa:

Uno de los aspectos que modernamente se han destacado como característicos del folklore es su carácter no institucional. [...] el folklore no está supeeditado a las directrices ideológicas, políticas, económicas, religiosas o de otro tipo que dicte el poder establecido.

Tornant al marc institucional, en el *Manifest de la Unesco de la Biblioteca Pública 1994*,⁴ veiem que una de les tasques

encomanades a les biblioteques públiques, una de les seves missions, és la de donar suport a la tradició oral.

De fet, és habitual que a les biblioteques s'organitzin sessions de narració de contes, espectacles de titelles, recitals de poesia, de cançó, etc., adreçades al públic infantil amb l'objectiu d'atraure les noves generacions d'usuaris, d'iniciar-los en el coneixement dels gèneres literaris i de divulgar els fons de les biblioteques.

Aquestes actuacions que tenen com a base la comunicació oral i estan encaminades a la promoció de la lectura i a la creació d'hàbits d'ús de la biblioteca, presenten de vegades continguts manllevats de la tradició oral —textos, arguments, personatges— però, en general, i sobretot si ens referim al corpus narratiu, hi predomina com a característica comuna la forma de transmissió, l'oralitat, i l'adequació a l'edat dels receptors, la infantesa.

Quan comença tot això, i com?

Abans de res, disculpeu-me; en aquest article no parlarem de totes les arts i habilitats (*àmbits*, segons terminologia de la UNESCO) que podem considerar patrimoni oral, ni tan sols de totes les que formen un àmbit. Per bé que ens situarem en allò que la UNESCO classifica com a tradicions i expressions orals, en aquest treball tractarem només de narrativa, deixant de banda altres manifestacions orals com els jocs, les dites, els refranys, les cançons, les endevinalles, els acudits, etc. Sense voluntat, ni capacitat, de ser exhaustius, seguirem les traces d'alguns significats folkloristes que entre l'últim terç del segle XIX i els primers decennis del segle XX es dedicaren a recollir textos de fonts orals. I ens referirem a com s'ha recollit i tractat aquesta part del patrimoni a Catalunya.

Francesc Maspons i Labrós⁵ publicà el 1871 el primer volum de *Lo Rondallayre*.⁶ En el pròleg declara la seva motivació i els seus objectius:

Lo gran amor que porto a les coses de ma terra m'ha mogut a publicar aqueix llibre de rondalles[...]

Jo sols m'he proposat de conservar en lo que fos possible los cuentos populares nostres tal com se conten i diuen, ja que ab la facilitat de comunicacions, ab lo més comunes que són entre uns territoris i altres, i ab la mudança de costums i de creències, que és d'allí aon naixen, se van los mateixos perdent. [...]

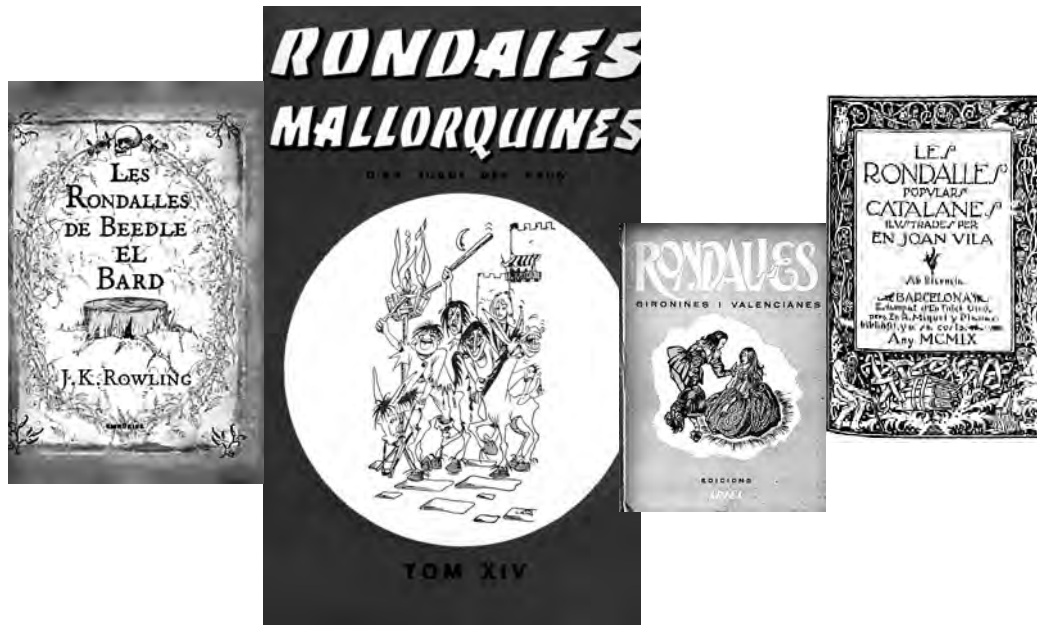
2. Grup de Recerca Folklorica d'Osona, «Rumors i llegendes contemporànies a Catalunya: una enquesta sistemàtica», *Revista d'etnologia*, núm. 19 (2001).

3. Carme Oriol Carazo, «La expresión de la identidad nacional a través de los chistes», *Revista de investigaciones folclóricas*, vol. 14 (des. 1999).

4. IFLA, UNESCO, *Manifest de la UNESCO de la Biblioteca Pública* [en línia]. (L'Hàia: IFLA, 1994), actualitzat 3/04/2008, <<http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/catal.pdf>> [Consulta: 31/08/2009].

5. Francesc Maspons i Labrós (1840-1901). Folklorista, doctor en dret i notari. Fou president de l'Associació d'Excursions Catalana (1883-1891), a la qual donà un gran impuls, especialment a la secció de folklore.

6. Francesc Maspons i Labrós, *Lo Rondallayre* (Barcelona: Barcino, 1930), p. 9-11.

Les tradicions populars [...] encara que no expressin ab tota fidelitat la veritat dels fets, són un escollit element per a la interpretació històrica, ja que revelen en tota sa nuesa les creències, los sentiments morals, les costums, los temors, les preocupacions, l'ideal poètic i artístic; en una paraula: tots los ressorts interns de la societat a què es refereixen.

Un concepte romàntic, el *Volksgeist*, subjau a les paraules de l'autor. La preservació de l'*esperit del poble* (el sentiment que un poble té de si mateix: dels seus costums, del seu imaginari) manifestat en les rondalles que escolta i transcriu és un dels seus objectius.

Recordem el canvi de sistema productiu que s'està portant a terme a Catalunya: en la societat rural, la població pagesa minva a favor de l'increment de població obrera o menestral a les ciutats. Hi ha migració, canvis de context social i físic, per tant, canvis en les formes de relació. Maspons i Labrós, com la resta dels seus col·legues, malda per preservar de l'oblit els productes narratius que l'antic model social havia propiciat, tement que els canvis socials n'ocasionin la pèrdua; és per això que fixa el patrimoni oral a través de l'escriptura.

Ens diu que, assemblant-se totes com s'assemblen, i amb la gran mobilitat que han assolit les persones, cal recollir-les perquè no perdin la seva factura original, la seva *pure-*

sa. Les recol·lecta sense especificar-ne la procedència, cosa de la qual s'excusa en la introducció a les notes del quart volum de contes:

Podria haver consignat el nom de la persona que me'ls va contar, com avui és costum fer-ho.

Cal remarcar el coneixement de Maspons de la rondallística, la qual cosa li permet elaborar notes comparant rondalles de diversos reculls d'altres països semblants a les rondalles catalanes, comparar-ne temes centrals, i interpretar el simbolisme i la influència d'ideologies i cultures en els temes i motius dels contes.

Del tractament escrit que dona a les rondalles que recull de font oral, declara que escriu els contes seguint l'estela del treball dels seus companys europeus (els germans Grimm) i rebutjant el d'altres predecessors:

Perquè jo sé bé que la senzillesa és lo que millor les hi escau, com a filles del poble, en lo qual mestres ne són los germans Grimm de l'Alemanya; mes lo desig de fer lluir un poc la nostra llengua ha fet que en algunes hi posàs la forma literària. No per això perden res de la sua naturalitat, perquè hi só posat esment. Filles del poble, deuen ésser, com ell, naturals i senzilles [...] I no com les de Perrault que, arreglades al gust de l'època en què varen col·leccionar-se, són, gairebé, com casi totes les col·leccions franceses, noves rondalles.

L'interès per la cultura popular és comú a tot Europa. El 1878 es funda a Londres la Folk-Lore Society; a França, neix l'*Almanach des Traditions Populaires* (1882-[84]); a Itàlia, l'*Archivio per lo Studio delle Tradizioni Popolari, Rivista di Letteratura Popolare* (1877-1879); es creen revistes que publiquen reculls i articles sobre cultura popular. Els filòlegs catalans no són indiferents a aquest moviment: la creació de la secció de Folk-Lore Català en el si de l'Associació d'Excursions Catalana al 1885, n'és una evidència.

El 1888 Pau Bertran i Bros⁷ rep un premi als Jocs Florals de Barcelona. El seu treball du com a títol *Rondallística*. Consisteix en un recull de vint-i-cinc rondalles precedit per un estudi amb el següent sumari: «Folklore», «Rondalles», «Col·leccions», «Comunitat», «Orígen», «Formació», «Antiguitat», «Transmissió», «Essència i classificació». El primer capítol, titulat «Folk-Lore», comença així:

L'estudi de les rondalles populars, que bé es pot anomenar Rondallística, forma part principal del novíssim Folk-Lore, ciència de les tradicions populars considerades com a revelaires de la vida íntima i social, passada i presenta de la generalitat humana.

Tan jove com és aquesta ciència i ja és imponderable el vol que ha près, creixent encara de dia en dia: rondalles i llegendes, cançons i follies, creences i supersticions [...], tot això, en fi, que constitueix lo saber tradicional del poble, per ell mateix tret i ensenyat i après i tornat a ensenyar i a aprendre continuament, tot s'arreplega avui amb febrils activitat, no tan sols a Europa sinó a tot arreu del món, tot s'estudia amb una novetat crítica que meravella.

L'actual moviment científic-popular, iniciat a Alemanya pels germans Grimm, a principis d'aquest segle, amb la publicació de ses *Rondalles d'infants i de la vora del foc* [...], prosseguit a tot arreu amb vivíssim afany per amadors entusiastes de la nova ciència, ja coneguda universalment amb el nom de Folk-Lore (Folk, gent, i Lore, saber tradicional); i amb tanta força creix i tan alè manifesta, que ni la Geologia, recurrent les entranyes de la terra al darrer de l'home fòssil [...], ni l'Antropologia, amidant ossaments humans per fitar exactament les races [...], ni la Filologia comparada, encarant el mirall del Sanscrit [...], ni cap altra, en fi, de les ciències modernes desitjoses d'aclarir l'origen de la humanitat, la rebutjarien per companya [...].⁸

Veiem com en Bertran coexisteixen d'una banda la idea romàntica —el folklore revela la vida íntima i social del poble— i d'una altra l'interès per una nova ciència. En el seu recull *El rondallari català*, publicat al 1909, observem que, en la seva tasca de recopilador, Bertran respecta escrupolosament el discurs dels seus informants, mantenint-hi fins i tot

senyals de la llengua parlada, de la transmissió oral: vacil·lacions, repeticions, etc.

Per a Bertran i Bros, la rondalla, el conte, també són la manifestació de l'esperit del poble i de la humanitat. Però sap que hi ha una nova manera d'apropar-s'hi.

El 1896 apareixia la primera edició del primer volum de l'*Aplech de rondalles mallorquines*. El motiu per aplegar-les fou, segons relata Mn. Antoni M. Alcover al pròleg del primer volum:

Compatit de veure com de dia en dia s'anaven perdent i oblidant, i les havien arraconades casi de tot per altres distraccions, no tan inofensives, garrides, xalestes i casolanes, però sí més toixarrudes, insubstancials i sospitoses, i fins i tot més disolvents, me va venir la idea d'entretenir-me [...] replegant aquestes produccions del fecundíssim ingeni popular, i publicar-ne un llibre [...].⁹

Mn. Alcover, però, passa l'aplec pel sedàs de la seva moral:

Però com jo, malament sia fins al moll dels ossos partidari de la nostra tradició, i, per restaurar-la estiga prompte a fer qualsevol sacrifici, trob que només s'ha de restaurar lo bo dels temps passats, que era molt, però no les coses dolentes, perquè ja no sabem on hem de girar-nos de tantes que en tenim d'avui en dia. [...] Per això no he volgut incloure res que vengues a embrutar-me el net [...] no he volgut conrar tot el sementer que m'oferien les rondalles mallorquines, sinó que he tirada una paret perquè no hi caigués dins el meu tros la pastura que hi havia, com hi és dins totes les literatures populars, pels qui *són afectats de verd*.

O sigui que per a Mn. Alcover no totes les «produccions del fecundíssim ingeni popular» es mereixen perviure. En fa una selecció d'acord amb els seus criteris morals.¹⁰

Molts camins porten a Roma

Ara bé, la «nova ciència» que amb tant d'entusiasme ens anuncia Bertran i Bros en la seva *Rondallística*, ha donat fruits: l'estudi del folklore, a més de la tasca de conservació dels relats que se suposa que circulaven oralment en el segle XIX, s'ha dedicat a elaborar instruments de treball, els catàlegs tipològics, i ha evolucionat en el sentit de considerar el folklore com un tipus especial de comunicació: una comunicació interactiva, en petit grup, amb voluntat estètica, i amb la finalitat de superar un eventual conflicte que es pugui originar.

7. Pau Bertran i Bros (1853-1891). Folklorista i poeta. Estudià el folklore (*La filosofia de la filosa*, 1884; *Rondallística*, 1888) i fou autor, entre d'altres obres, d'*El rondallari català* (1909).

8. Pau Bertran i Bros, «Rondallística», *Jochs Florals de Barcelona*, vol. XXX (1888), p. 177-178.

9. A. M. Alcover, *Aplech de rondalles mallorquines d'en Jordi d'es Racó*, Edició a cura de Josep A. Grimalt (Palma: Moll, 1996), p. 46-49.

10. «Hem vist que tenia per norma arregar tot el material que pogués haver, però amb una excepció important: els materials que li semblaven indecents, escatològics, irreverents o anticlericals eren en principi rebutjats.» *Ibid.*, p. 15.

A principis del segle xx es comencen a catalogar les rondalles amb l'objectiu de resseguir-ne la trajectòria. Els investigadors necessitaven tenir a l'abast diferents versions de la mateixa rondalla per al seu estudi. Des de comparar-les i escatir com havien anat evolucionant als diferents territoris a través del contacte amb diferents cultures, fins a analitzar-ne l'estructura, els motius. Aquesta tasca dona com a resultat uns catàlegs coneguts com a *índexs tipològics*. Els índexs tipològics s'organitzen en base a rondalles tipus. A cada rondalla tipus se li assigna un número i està definida per un títol i un argument genèrics que no corresponen a cap versió concreta, però que permeten agrupar i classificar les diferents versions d'un relat. S'hi inclouen també referències bibliogràfiques ordenades per països.

El primer índex tipològic, *Verzeichnis der Märchentypen*, del folklorista finès Antti Aarne, es va publicar el 1910, i contenia contes del nord d'Europa, sobretot de Finlàndia. La primera revisió d'aquest catàleg la féu el folklorista nord-americà Stith Thompson, i es publicà el 1928¹¹ amb el títol *Types of the folk-tale*. El nou catàleg Aarne-Thompson (AaTh) amplia l'àrea geogràfica dels relats.

Una segona revisió feta per Thompson afegí a l'índex informació de molts països d'Europa i Àsia, tenint en compte els materials publicats en nous arxius de folklore. En aquesta segona revisió, *The types of the folk-tale. A classification and bibliography*, publicada el 1961, s'hi inclouen referències a rondalles catalanes: les publicades per Joan Amades al seu

volum *Folklore de Catalunya. I: Rondallística* (1950).

La tercera revisió de l'índex tipològic internacional va ser encomanada a Hans-Jörg Uther i publicada l'any 2004 amb el títol *The types of international folktales. A classification and bibliography based on the system of Antti Aarne and Stith Thompson*. Aquest nou catàleg, Aarne-Thompson-Uther (ATU), incrementa el nombre de tipus catalogats, augmenta el nombre de referències bibliogràfiques i, a diferència de l'índex anterior, dona notícia de les fonts literàries.

Les rondalles catalanes, llevat de les de la *Rondallística* d'Amades que apareixen a la segona revisió de l'índex feta per Thompson i de les incloses en l'obra d'Aurelio Maria Espinosa *Cuentos populares españoles* (1946-1947), no comencen a ser catalogades fins al 1975, quan Josep A. Grimalt presenta la seva tesi doctoral, *La catalogació de les rondalles de Mossèn Alcover com a introducció a llur estudi*, en la qual classifica els contes aplegats per Mn. Alcover. Josep M. Pujol, en la seva tesi de llicenciatura *Contribució a l'índex de tipus de la rondalla catalana* (1982), cataloga la resta de reculls catalans amb excepció del d'Amades, i Carme Oriol, amb la seva *Aproximació a la rondallística de Joan Amades: catalogació i fonts* (1984), completa la tasca.

El 1994 es crea l'Arxiu de Folklore de la Universitat Rovira i Virgili, unitat de recerca del Departament de Filologia Catalana que neix com a conseqüència de l'activitat acadèmica en iniciar-se els estudis d'etnopoètica i folklore el curs 1979-1980.

11. El 1928, el mateix any en què es publicà l'obra de Vladimir Propp *Morfologia del conte*.

També a la Universitat Rovira i Virgili, Carme Oriol i Josep M. Pujol inicien l'any 2000 el Projecte RondCat. El Projecte RondCat s'inicia amb l'elaboració d'una base de dades que permet, d'una banda, publicar el 2003 l'*Índex tipològic de la rondalla catalana*, que recull els 546 tipus rondallístics presents als Països Catalans (2049 textos) que apareixen en el catàleg ATU, i, de l'altra, el cercador en línia de rondalles —*RondCat* (www.sre.urv.cat/rondcat)— que aplega tant els contes que apareixen en el catàleg ATU com els que no hi apareixen.

La pàgina ofereix informació de 4.819 documents, i està estructurada en cinc apartats: dades bibliogràfiques (títol de la rondalla, del recull en la qual fou publicada, nom de recol·lector, anotacions de treball de camp del recol·lector, etc.), dades catalogràfiques (número de tipus ATU, resum argumental quan no se li pot atorgar tipus segons aquesta classificació, catalogacions alternatives, etc.), resum argumental, dades de la versió (on s'ha recollit, nom de l'informant, mètode seguit pel recol·lector i informacions suplementàries), apartat en el qual s'indica l'ús explicatiu o no de la rondalla, l'existència de fórmules i la referència del text a un indret geogràfic concret.

Cal fer notar que en aquesta pàgina el terme *rondalla* s'utilitza de manera genèrica (podem trobar-hi contarelles, llegendes), el gènere al qual pertany cada conte en concret el trobem dins de les dades catalogràfiques.

Tot i estar en procés d'elaboració, *RondCat* és una eina molt potent, tant com a inventari del patrimoni rondallístic català com perquè contenir un catàleg elaborat amb criteris internacionals. Acompleix la funció de preservar el patrimoni rondallístic alhora que és una eina de treball per a investigadors i persones interessades en el folklore.

O sigui que...

Hem vist que entre els nostre folkloristes del segle XIX (i una gran part dels del segle XX: Serra i Boldú, Amades, Valor, etc.) hi ha un objectiu comú relacionat amb la conservació dels productes literaris orals de la pagesia, en tant que són manifestació de l'esperit del poble.

Tot i que hi ha una consciència d'universalitat, en molts dels casos els estudiosos s'interessen per les formes úniques, les que se suposa que revelen l'especial idiosincràsia d'un poble, d'una contrada, i, per aquest motiu, en alguns casos

en recullen una única versió. Així ho manifesta el notari Maspons quan les escriu per fixar-les, per evitar que es mesclin, i amb aquest mateix criteri procedeix l'Arxiduc Lluís Salvador quan rebutja els contes en què apareixen animals que no es troben a Mallorca,¹² ja que els considera manlleus de tradicions d'altres terres.

Quant a aquest objectiu, què ens diu la definició de la UNESCO quan parla del «crisol de nuestra diversidad cultural»? L'esperit del poble continua sent la identitat, la saviesa pròpia, que s'ha de conservar pura i exempta de bastardies? Quan la UNESCO parla de *gresol*,¹³ es refereix a una cosa diferent, o potser no?

Mn. Alcover, coincidiria amb la declaració de la UNESCO quan es refereix a l'amenaça que suposen per al patrimoni oral la globalització, les polítiques homogeneïtzadores, la falta de mitjans, de valoració d'entesa i d'interès entre les noves generacions? Pel que escriu en el «Pròleg» al seu *Aplec...*, hom diria que sí.

La censura que exerceixen els folkloristes en els seus reculls, tant des del punt de vista moral, com des del punt de vista de l'*autenticitat* es podria comparar amb les restriccions que marca la UNESCO? El patrimoni oral «es transmet de generació en generació» (les rondalles catalanes, evidentment, no en formarien part, ja que han quedat colgades en reculls escrits als quals cal recórrer si es volen revitalitzar), «promou el respecte de la diversitat i la creativitat humanes», «acompleix els imperatius de respecte mutu entre comunitats, grups i individus» (els agressors caracteritzats com a negres, moros, exclourien els textos en els quals figuren, els contes de beneïts, les contarelles sexistes també en quedarien exclosos).

Segons com es miri, sembla que en els dos últims segles les coses no han canviat tant; el patrimoni oral es continua considerant la manifestació de l'esperit dels pobles i se'n continuen censurant els continguts d'acord amb la moral vigent, segons si són o no políticament correctes. En canvi, els treballs i la metodologia dels investigadors contemporanis denoten una altra deriva: entendre el folklore com una manera especial de comunicar-se, que perviu en formes variades i actuals, més enllà de la rondalla a la vora del foc i de la saviesa dels nostres avantpassats, condueix a un concepte més ampli de què és patrimoni oral. Un patrimoni que es recull, es cataloga i s'estudia sense restriccions de tipus moral.

12. Lluís Salvador, arxiduc d'Àustria, *Rondalles de Mallorca*, pròleg de Vicent Jasso Garau (Palma: J. J. de Olañeta, 1982), p. 9.

13. **Gresol**: «Lloc, àmbit, etc., on neixen o bé s'ajunten i es fonen diverses coses». En: Institut d'Estudis Catalans, *Diccionari de la llengua catalana* (Barcelona: Enciclopèdia Catalana; PAM; etc., 1995).

Bibliografia

ALCOVER, Antoni M. *Aplec de rondaies mallorquines d'en Jordi d'es Racó*. Editat per Josep A. Grimalt amb la col·laboració de Jaume Guiscafrè. Palma: Moll, 1996.

BERTRAN I BROS, Pau. *El rondallari català*. Editat per Josep M. Pujol. Il·lustrat per Joan Vila. Barcelona: Alta Fulla, 1989.

—. «Rondallística». *Jochs Florals de Barcelona*, vol. XXX (1888).

GRUP DE RECERCA FOLKLÒRICA D'OSONA. «Rumors i llegendes contemporànies a Catalunya: una enquesta sistemàtica». *Revista d'etnologia*, núm. 19 (2001).

LLUÍS SALVADOR, arxiduc d'Àustria. *Rondayes de Mallorca*. Pròleg de Vicent Jasso Garau. Palma: J. J. de Olañeta, 1982.

MASPONS I LABRÓS, Francesc de Sales. *Lo rondallaire*. Barcelona: Barcino, 1930.

ORIOI CARAZO, Carme. «La expresión de la identidad nacional a través de los chistes». *Revista de investigaciones folclóricas*, vol. 14 (des. 1999).

—. «La catalogació de les rondalles en el context internacional». *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 31 (2007).

ORIOI CARAZO, Carme; PUJOL, Josep M. «El projecte RondCat: inventari i catalogació del patrimoni rondallístic català». *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 21 (2002).

—. *Índex tipològic de la rondalla catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, cop. 2003.

ROVIRÓ, Ignasi. «El folklore com a acte comunicatiu». *Revista d'etnologia de Catalunya*, núm. 4 (1994).